

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

МАХОТА АЛЛА ВАЛЕНТИНІВНА

УДК 336.71:339.137.2(043.3)

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ БАНКУ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Навчально-науковому інституті права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент,
заслужений економіст України
Вовк Вікторія Яківна,
Навчально-науковий інститут права та масових
комунікацій Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доцент кафедри економіки та фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України
Васюренко Олег Володимирович,
Університет банківської справи
Національного банку України, м. Київ,
проректор;

кандидат економічних наук, доцент
Кузьмак Олена Миколаївна,
Приватний вищий навчальний заклад
“Європейський університет”, м. Рівне,
завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту

Захист дисертації відбудеться 23 грудня 2011 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” _____ 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Посилення конкуренції на національному ринку банківських послуг внаслідок інтенсифікації дестабілізуючого впливу кризових явищ, збільшення кількості банків з участю іноземного капіталу та падіння платоспроможного попиту на банківські продукти і послуги обумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків як ключової домінанти їх надійності та забезпечення стабільного розвитку у майбутньому. Вирішення даного завдання реалізується шляхом підтримки існуючих та формування інноваційних видів конкурентних переваг, здатних виокремити банк на фоні прямих і потенційних конкурентів, забезпечити успішне позиціонування на ринку банківських послуг та його пріоритетних сегментах у стратегічній перспективі. За цих обставин підвищується науковий та практичний інтерес до розробки відповідного аналітичного інструментарію оцінки конкурентних переваг банку, організації їх моніторингу та адаптації до потреб зовнішнього середовища в системі забезпечення конкурентоспроможності банківської установи.

Науковою базою вирішення завдань оцінки конкурентних переваг суб'єктів конкуренції є сучасні теоретико-методичні дослідження в галузі конкурентоспроможності. Суттєвий вклад в розробку теорії конкуренції в частині формування конкурентних переваг суб'єктів конкурентної боротьби зроблено у роботах таких зарубіжних вчених, як А. Сміт, Д. Рікардо, Б. Олін, Ж-Ж. Ламбен, М. Портер, Е. Хекшер, Й. Шумпетер, Ф. Найт, Е. Пенроуз, Р. Нельсон, Д. Тіс, Г. Пізано, А. Шуєн, Р. Рамелт, Р. Фрімен, Б. Вернерфельт, Г. Хеммел, К. Прахалад, М. Петераф, Дж. Барні, Р. Грант, Дж. Х. Дайєр та Х. Сінгх та ін. В сучасній вітчизняній літературі дослідженню даної проблематики присвячені роботи таких вчених, як Г. Азоєв, А. Бондаренко, Т. Васильєва, О. Васюренко, В. Вовк, О. Вовчак, А. Градов, А. Єпіфанов, Ю. Іванов, С. Козьменко, О. Кузьмак, П. Орлов, І. Отенко, Р. Фатхутдінов, О. Челенков, В. Шинкаренко та ін.

Однак, незважаючи на суттєві наукові здобутки, зазначена проблематика розглядається фрагментарно. Подальшого розвитку потребують питання визначення сутності та ролі конкурентних переваг у системі забезпечення конкурентоспроможності банку, систематизації положень щодо вибору інструментарію їх оцінки та формування оптимального набору, адекватного специфіці вітчизняного ринку банківських послуг. Актуальність, теоретична і практична значимість даної наукової задачі та логічна незавершеність її вирішення обумовили вибір теми, мети та завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дисертаційного дослідження узгоджується з базовими положеннями Програми економічних реформ України на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, розробленої Комітетом з економічних реформ при Президентові України від 2 червня 2010 р.

В рамках наукових досліджень Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України до звіту

за темою “Моделі банківської діяльності та їх модифікація для стабільності банківської системи” (номер державної реєстрації 0109U004378) включено пропозиції автора щодо розробки методичного підходу до моніторингу стану банківської системи на підставі використання регресійних моделей діяльності банків; за темою “Регіональні аспекти функціонування банківської системи та її вплив на розвиток економіки Харківського регіону” (номер державної реєстрації 0109U008864) включено проведений автором аналіз банків Харківського регіону з урахуванням сучасних тенденцій розвитку ринку банківських послуг.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у поглибленні науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо комплексної оцінки конкурентних переваг банку в сучасних умовах ведення банківського бізнесу.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність постановки та розв’язання наступних завдань:

- розкрити сутність та зміст економічної категорії “конкурентоспроможність банку” та визначити місце конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку;
- розкрити сутність та зміст економічної категорії “конкурентна перевага банку” та обґрунтувати класифікацію видів конкурентних переваг;
- визначити передумови формування конкурентних переваг банку та дослідити методичні засади їх оцінки в сучасних умовах ведення банківського бізнесу;
- виокремити факторні чинники та встановити параметри їх впливу на рівень конкурентних переваг банку;
- поглибити методичні засади врахування якісних і кількісних нефінансових показників при обґрунтуванні конкурентних переваг банків;
- запропонувати підхід до здійснення експрес-оцінки конкурентних переваг банку;
- розробити методичний підхід до оцінки конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді;
- запропонувати методичний підхід до організації моніторингу конкурентних переваг банку.

Об’єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі формування конкурентних переваг банку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та підходи до оцінки конкурентних переваг в сучасних умовах ведення банківського бізнесу.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії та банківської справи, праці провідних вітчизняних і закордонних вчених з проблем управління конкурентоспроможністю та конкурентними перевагами суб’єктів ринку різних масштабів (країна, регіон, суб’єкт господарювання, товар (послуга) тощо).

Для досягнення поставленої мети у дисертації були використані такі методи наукового дослідження: методи наукового узагальнення, системного аналізу й синтезу (при дослідженні існуючих підходів до визначення сутності економічних категорій “конкурентоспроможність” і “конкурентні переваги”); індукції й дедукції (при дослідженні існуючих в сучасній літературі класифікацій конкурентних переваг суб’єктів господарювання та їх систематизації); економіко-статистичний аналіз (при вивченні тенденцій змін, оцінки та визначення динаміки показників конкурентних переваг); методи економіко-математичного моделювання (при врахуванні кількісних і якісних нефінансових показників для обґрунтування конкурентних переваг; при встановленні вагових коефіцієнтів внеску окремих показників конкурентних переваг у комплексний критерій рівня конкурентних переваг банку; при комплексній оцінці динамічних конкурентних переваг банків).

Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали закони України, Укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, офіційні дані Національного банку України, Державного комітету статистики України, Асоціації українських банків, дані річної консолідованої фінансової та аудиторської звітності провідних вітчизняних банків, монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та закордонних вчених, довідково-інформаційні видання, інформація, отримана з мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку відомих та обґрунтуванні ряду нових теоретичних та практичних положень щодо комплексної оцінки конкурентних переваг банку.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- запропоновано та науково обґрунтовано методичний підхід до комплексної оцінки конкурентних переваг банку, який передбачає аналіз ринкових часток як передумов їх формування; фінансових показників, що дозволяють визначити рівень наявних конкурентних переваг та нефінансових, які характеризують здатність банку до підтримки існуючих та створення інноваційних конкурентних переваг у майбутньому. Запропонований підхід дозволяє формалізувати процеси формування конкурентних переваг банку, провести порівняльну оцінку банківських установ за рівнем динамічності їх розвитку та обґрунтувати управлінські заходи в системі забезпечення конкурентоспроможності;

удосконалено:

- методичний підхід до дворівневої оцінки конкурентних переваг банку на підставі розрахунку інтегральних показників його динамічних конкурентних переваг: 1-й рівень – експрес-оцінка; 2-й рівень – оцінка динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді. На відміну від існуючих, такий підхід дозволяє прорейтингувати банки за рівнем інтегральних показників їх динамічних конкурентних переваг, визначити

динамічність розвитку банку по відношенню до стратегічних конкурентів у різних часових інтервалах та обґрунтувати тактичні та стратегічні заходи в процесі реалізації конкурентної стратегії банку;

- методичні положення до формування конкурентних переваг банку за рахунок формалізації тенденцій їх формування, виокремлення найбільш вагомих факторів та оцінки параметрів їх впливу на активність залучення коштів, кредитну та інвестиційну активність банківської установи. Це, на відміну від існуючих підходів, дозволяє спрогнозувати рівень конкурентних переваг у майбутньому та визначити специфічний інструментарій управлінського впливу на нього;
- методичні рекомендації щодо організації моніторингу зміни конкурентних переваг банку, які передбачають виділення системи моніторингових індикаторів, аналіз передумов формування конкурентних переваг банку, їх експрес-оцінку та оцінку з урахуванням стійкості у довгостроковому періоді, прогнозування та розробку оперативних заходів щодо посилення існуючих та формування інноваційних конкурентних переваг банку у майбутньому. На відміну від існуючих підходів, розроблено складові елементи моніторингу, процедуру та технологію його здійснення, що дозволяє постійно відстежувати зміни конкурентних переваг банків-конкурентів і внаслідок реалізації оперативних управлінських заходів забезпечити формування ефективного набору конкурентних переваг, адекватного потребам зовнішнього середовища та потенціалу банку;

набули подальшого розвитку:

- сутність економічної категорії “конкурентоспроможність банку” як наявність у банку високої конкурентної позиції і потенціалу для підтримки існуючих та створення інноваційних конкурентних переваг, що надає змогу забезпечити конкурентний статус на ринку та утримувати його у довгостроковому періоді під впливом дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища. Визначення зв'язку між основними категоріями процесів формування конкурентоспроможності банку, на відміну від існуючих підходів, дозволило виокремити місце конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку та визначити напрями їх подальшої оцінки;
- сутність економічної категорії “конкурентна перевага банку” як його позитивної відмінності у порівнянні з іншими банками та спеціалізованими небанківськими фінансово-кредитними інститутами за всіма або окремими бізнес-напрямами та/або видами діяльності, яка вимірюється кількісними та якісними показниками та забезпечує досягнення запланованого рівня конкурентоспроможності у довгостроковому періоді за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього оточення в умовах постійної зміни конкурентного середовища. Запропоноване визначення, на відміну від існуючих, акцентує увагу на можливості кількісної оцінки конкурентних переваг банківської установи, необхідності їх постійної

адаптації до зміни умов функціонування та орієнтації на досягнення запланованого рівня конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі;

- класифікаційні ознаки конкурентних переваг банку шляхом їх доповнення видами конкурентних переваг за хронологією подій – статичними та динамічними. Це, на відміну від існуючих класифікацій, дозволило визначити суб'єктів, об'єкти та систему аналітичних показників оцінки пріоритетних в сучасних умовах ведення банківського бізнесу конкурентних переваг банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені в роботі теоретичні положення, висновки і методичні рекомендації доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які використані в практичній діяльності фінансових установ та організацій, зокрема: ПАТ АБ “Укргазбанк” (м. Харків) – щодо оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді (довідка від 18.01.2011 № 279); ПАТ “Дочірній банк Сбербанку Росії” (м. Харків) – щодо експрес-оцінки конкурентних переваг банку на основі запропонованої системи показників динамічних конкурентних переваг банку (довідка від 10.11.2010 № 621/5/57); ПАТ “Східноукраїнський банк “Грант” (м. Харків) – щодо моніторингу конкурентних переваг банку із застосуванням розробленої автором системи моніторингових індикаторів (довідка від 22.12.2010 № 1241-101/07).

Практичне значення результатів дослідження підтверджується застосуванням теоретичних положень дисертації у навчальному процесі Харківського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальної дисципліни “Економіка підприємства” (акт про впровадження від 03.03.2011).

Особистий внесок. Всі теоретичні та практичні результати дослідження, які викладено в дисертації та виносяться на захист, отримано автором самостійно і є його науковим доробком. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистих досліджень автора.

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати дисертаційної роботи оприлюднені та схвалені на наукових і науково-практичних конференціях, серед яких: Всеукраїнська науково-практична конференція аспірантів та молодих вчених “Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи” (м. Львів, 2008); Науково-практична конференція “Шляхи розвитку оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах” (Харків, 2008); Всеукраїнська науково-практична конференція “Концептуальні засади та вектори розвитку фінансової діяльності суб'єктів господарювання в сучасній економіці України” (Харків, 2009); VI Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в ХХ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2009); III Міжнародна науково-практична конференція вчених, викладачів та студентів “Фінансова система України: проблеми і перспективи розвитку” (Київ, 2009); Всеукраїнська науково-практична конференція “Методи

фінансового забезпечення стійкого економічного розвитку” (м. Севастополь, 2009); IV Міжнародна науково-практична конференція “Аспекти стабільного розвитку економіки в сучасних умовах ринкових відносин” (м. Умань, 2010).

Публікації. Результати досліджень знайшли відображення в 15 наукових працях загальним обсягом 5,93 друк. арк., з них особисто автору належить 4,35 друк. арк., у тому числі: 1 колективна монографія, 6 статей у наукових фахових виданнях з економіки, 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних літературних джерел. Повний обсяг роботи складає 293 сторінки друкованого тексту. Дисертація містить 10 таблиць за текстом, 46 – на окремих 66 сторінках; 25 рисунків – за текстом, 7 – на окремих 6 сторінках; 21 додаток – на 72 сторінках; список використаних джерел включає 267 найменувань на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Науково-теоретичні аспекти оцінки конкурентних переваг банку в сучасних умовах ведення банківського бізнесу**” досліджено сутність та особливості конкурентоспроможності банку; визначено місце та роль конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банківської установи; узагальнено методичну базу оцінки конкурентних переваг суб’єктів господарювання та виділено пріоритетні напрямки проведення подальших досліджень.

Систематизація наукових підходів до визначення сутності та змісту конкурентоспроможності довела, що погляди закордонних та вітчизняних вчених змінюються в залежності від сфери наукових досліджень та суб’єкта конкуренції (країна, регіон, суб’єкт господарювання, товар (послуга) тощо). Критичний аналіз та узагальнення теоретичних напрацювань дозволили обґрунтувати сутність економічної категорії “конкурентоспроможність банку” як наявності високої конкурентної позиції і потенціалу для реалізації існуючих та створення інноваційних конкурентних переваг банку, що надає змогу забезпечити конкурентний статус на ринку та утримувати його у довгостроковому періоді під впливом дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища. Запропоноване визначення, на відміну від існуючих, визначає місце конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку, дозволяє обґрунтувати системний підхід до їх комплексної оцінки та розробити управлінські рішення, спрямовані на формування їх оптимального набору, адекватного можливостям банківської установи та потребам зовнішнього середовища.

Систему забезпечення конкурентоспроможності банку запропоновано визначати як сукупність ієрархічно взаємопов’язаних підсистем забезпечення конкурентних позицій та конкурентного потенціалу, як передумов забезпечення конкурентного статусу та відповідного рівня конкурентних переваг. Складові системи забезпечення конкурентоспроможності банку характеризуються класом функціональних перетворень та множиною припустимих обмежень,

що визначається екзогенними та ендогенними факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, є взаємоузгодженими і синхронізованими в процесі досягнення загальної мети.

Базовою складовою системи забезпечення конкурентоспроможності банку є наявність конкурентних переваг, які дозволяють виокремити його на ринку банківських послуг у порівнянні з прямими та потенційними конкурентами та забезпечити успішне функціонування та розвиток у конкурентному середовищі. Необхідність належного теоретичного обґрунтування методичних засад їх оцінки обумовила об'єктивну потребу у поглибленні сутності економічної категорії "конкурентна перевага банку" та уточненні класифікації їх видів. Виходячи з цього, конкурентні переваги банку слід характеризувати як його позитивні відмінності у порівнянні з іншими банками та спеціалізованими небанківськими фінансово-кредитними інститутами за всіма або окремими бізнес-напрямами та/або видами діяльності, які вимірюються кількісними та якісними показниками і забезпечують досягнення запланованого рівня позиціонування на ринку за рахунок їх постійної адаптації до змін конкурентного середовища.

Задля усунення неоднозначностей у виборі інструментарію оцінки в роботі набула подальшого розвитку класифікація конкурентних переваг банку на основі систематизації існуючих класифікаційних ознак: 1) по відношенню до банку як системи (внутрішні, зовнішні); 2) за сферою прояву (розробка, реалізація, сервіс); 3) за рівнем реалізації (робоче місце, окремий підрозділ; банк у цілому); 4) з погляду ефекту, який отримує банк від реалізації переваги (науково-технічні, економічні, соціальні); 5) за характером факторів (економічні, техніко-технологічні, організаційні (управлінські), маркетингові, соціально-психологічні, географічні); 6) за видом об'єктів (банківського продукту (послуги), окремого бізнес-напряму банку, банку у цілому); 7) відповідно до характеру цілей банку (стратегічні, тактичні); 8) з позиції методів конкуренції (цінові, нецінові); 9) за характером динаміки (стійкі, нестійкі), – та їх доповнення ознакою: 10) за хронологією подій (статичні, динамічні); 11) за рівнем інноваційності (існуючі, інноваційні). Необхідність виокремлення виду динамічних конкурентних переваг обумовлена потребою ідентифікації динамічних здібностей банку для розширення сфери впливу на ринку банківських послуг в умовах інтенсифікації конкурентної боротьби. На відміну від інших видів, динамічні конкурентні переваги характеризують здатність керівництва банку до адаптації накопиченого досвіду до нових потреб ринку, своєчасного ухвалення управлінських рішень, навчання персоналу, обміну інформацією та впровадження кращого досвіду і, за рахунок цього, забезпечення стабільно високих темпів приросту фінансових показників банківської діяльності. Необхідність виокремлення інноваційних конкурентних переваг зумовлена необхідністю випередження конкурентів в умовах високого динамізму ринкового середовища, що досягається за рахунок впровадження та використання інновацій: нових підходів до управління, організації роботи, мотивації, підвищення якості, розробки та виведення на ринок принципово нових продуктів та послуг.

Систематизація підходів до оцінки конкурентних переваг дозволила здійснити їх порівняльний аналіз та визначити певні недоліки, які унеможливають їх використання у банківській сфері: містять перелік показників, які використовуються виключно для підприємств матеріальної сфери виробництва; засновані на використанні оціночних характеристик, для розрахунку яких необхідна додаткова внутрішня інформація і спеціальні методики, а також важкодоступні зовнішні дані; використання статичних показників, що дозволяє оцінити конкурентні переваги тільки на певний момент часу. За цих обставин автором зроблено висновок про необхідність розробки специфічного інструментарію комплексної оцінки конкурентних переваг банку.

У другому розділі **“Оцінка впливу зовнішніх та внутрішніх процесів на рівень конкурентних переваг банку”** проаналізовано конкурентні позиції банків на ринку банківських послуг; запропоновано методичний підхід до оцінки кількісних та якісних нефінансових показників конкурентних переваг банків; побудовано прогностичні моделі формування конкурентних переваг банківських установ.

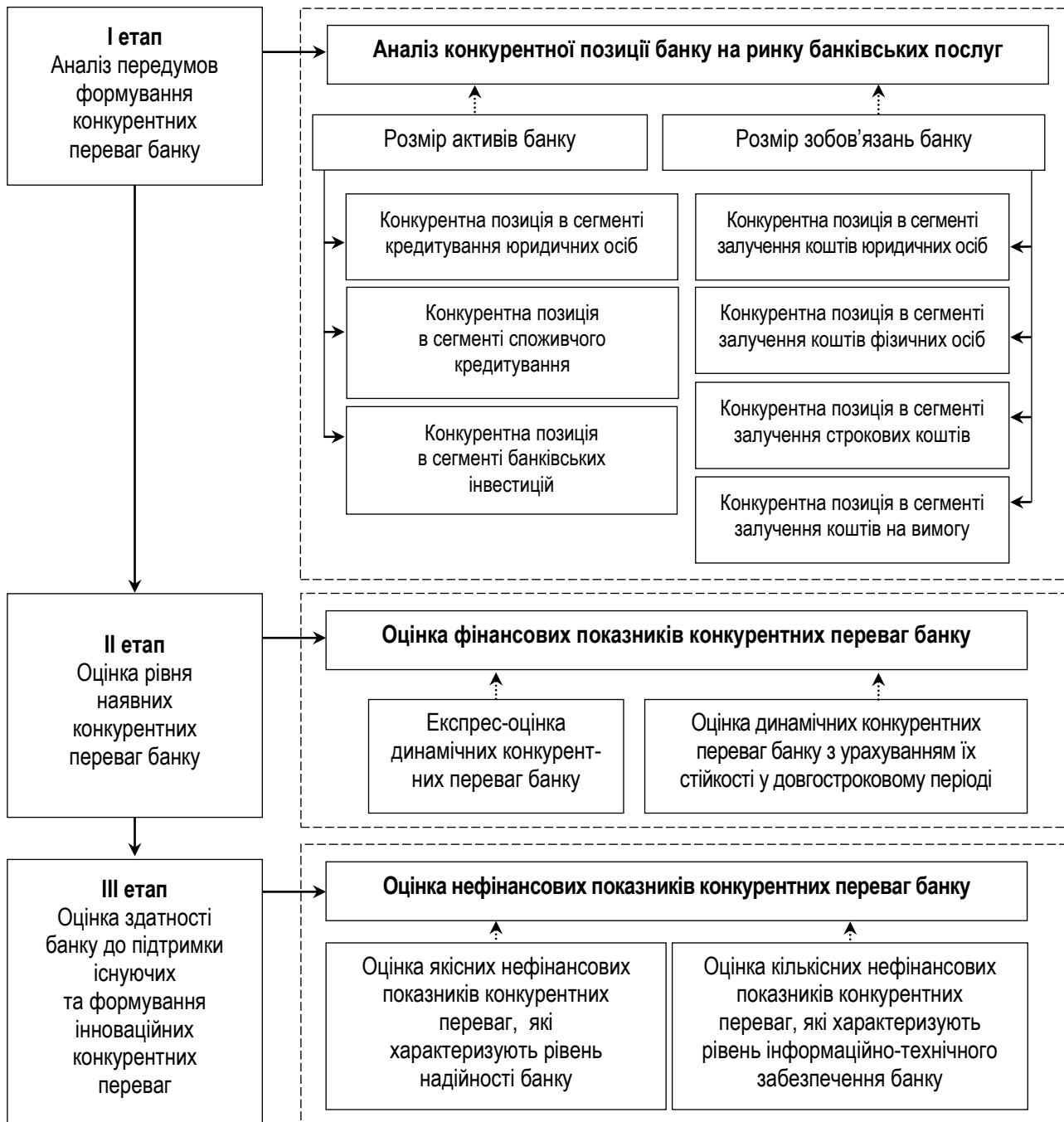
Автором розроблено науково-методичний підхід до комплексної оцінки конкурентних переваг банку, в основу якого покладено гіпотезу, що передумовою формування його позитивних відмінностей від конкурентів є частка ринку банківських послуг чи його окремих сегментів. Конкурентна позиція банку становить основу для його існування у конкурентному середовищі, характеризує положення по відношенню до стратегічних конкурентів за відповідними напрямками діяльності та значною мірою визначає рівень конкурентних переваг. Концептуальні засади здійснення комплексної оцінки конкурентних переваг банку подано на рис. 1.

Автором проаналізовано конкурентні позиції банків I групи за рейтингом Національного банку України за період 2002–2010 рр., які зосереджують близько 60–70 % загальних активів та зобов’язань банківської системи України, виокремлено серед них лідерів та визначено групи стратегічних конкурентів (прямі, непрямі та потенційні). Як критерій ранжування конкурентів було використано їх ринкову частку.

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

- 1) диверсифікація бізнес-напрямів досліджуваних банків є неоднорідною, тобто банки утримують домінуючі позиції в окремих сегментах ринку банківських послуг але поступаються конкурентам в інших;
- 2) відмінність ринкових часток банків обумовлює диверсифікацію набору їх конкурентних переваг, що ускладнює процедуру їх оцінки та порівняльності її результатів.

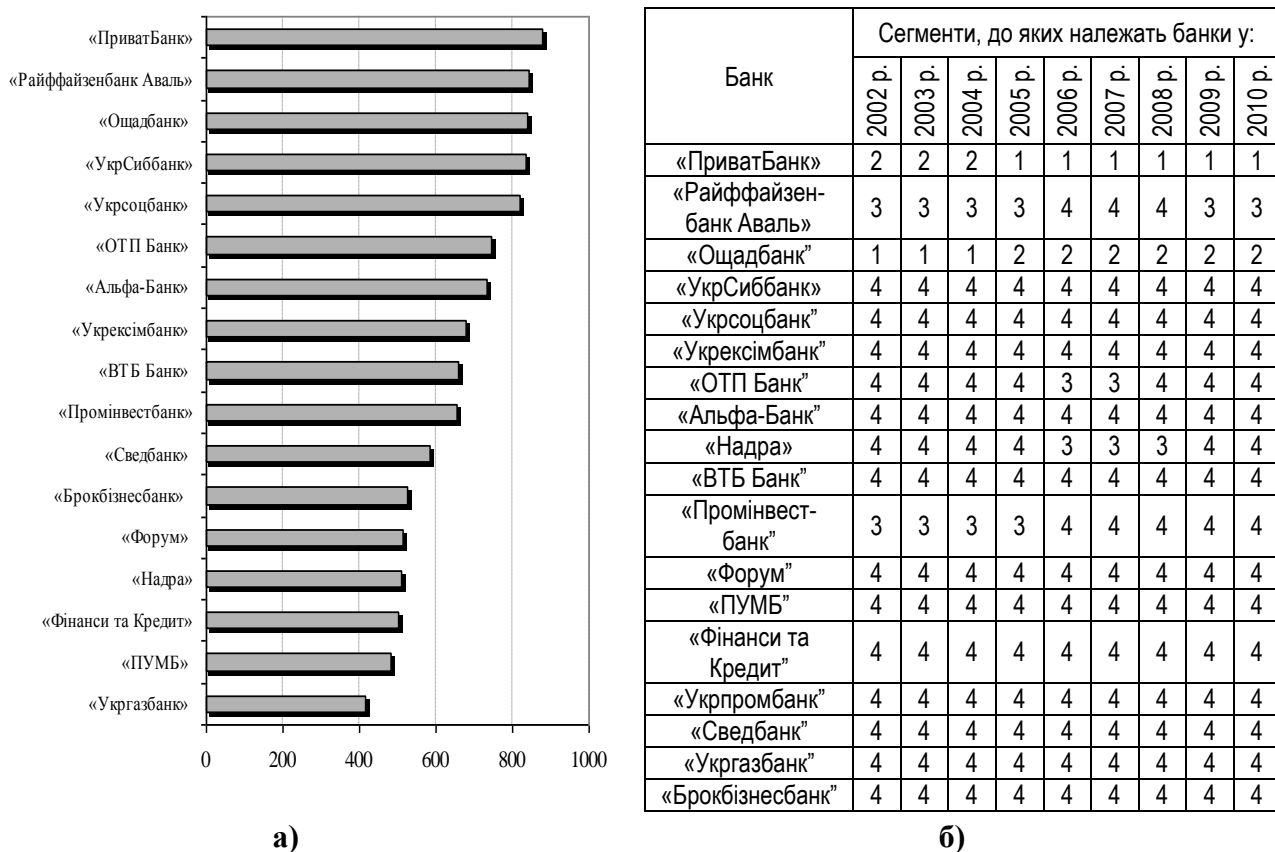
Доведено, що аналіз конкурентної позиції банку відображає результати завоювання конкурентних переваг над суперниками, дозволяє визначити його положення в конкурентному середовищі, встановити стратегічні орієнтири подальшого розвитку того чи іншого бізнес-напрямку та обґрунтувати конкурентну стратегію.

Рис. 1. Концептуальні засади здійснення комплексної оцінки конкурентних переваг банку

В контексті запропонованого автором науково-методичного підходу до комплексної оцінки конкурентних переваг автором обґрунтовано необхідність врахування нефінансових показників конкурентних переваг банку, які відображають рівень його надійності та інформаційно-технічного забезпечення і характеризують здатність банку до підтримки існуючих конкурентних переваг та формування їх інноваційних видів у майбутньому. На підтвердження даної гіпотези автором здійснено експертну оцінку якісних нефінансових показників конкурентних переваг банків, до яких належать: спектр та якість банківських продуктів і послуг, бренд, імідж банку, його комунікаційна політика, рівень

корпоративної культури, цінова політика, здатність банку до впровадження інновацій, рівень довіри клієнтів до банку, підтримка материнських банків (для банків з іноземним капіталом); сегментовано банки за рівнем їх кількісних нефінансових показників: кількість філій, кількість відділень, обсяг клієнтської бази банку у розрізі юридичних та фізичних осіб, розвиток банкоматної мережі, кількість POS-терміналів та обсяг емісії банком платіжних карток (рис. 2).

Рис. 2. Результати оцінки нефінансових показників конкурентних переваг банку: а) експертної оцінки якісних показників; б) сегментації банків за рівнем їх кількісних нефінансових показників

Результати дослідження дозволили виокремити банки, які за рахунок наявних позитивного ділового іміджу та відомого бренду, шляхом диверсифікації інструментів комунікаційної політики та формування довіри клієнтів, забезпечення високого рівня корпоративної культури, гнучкої цінової політики, адекватного потребам клієнтів спектра банківських продуктів та послуг, розвиненої торгово-представницької мережі, мереж банкоматів, платіжних терміналів та формування оптимальної за розмірами і структурою клієнтської бази, здатні забезпечити інтенсивний розвиток у майбутньому і, як наслідок, підвищити існуючі та сформувані інноваційні конкурентні переваги. Проведені дослідження довели, що кількісні і якісні нефінансові показники конкурентних переваг банку взаємопов'язані і в комплексі відображають масштаби розвитку, що проявляється у позитивній динаміці фінансових показників банківської діяльності.

Автором формалізовано тенденції формування конкурентних переваг банків І групи за рейтингом Національного банку України за період 2002–2010 рр. (встановлено залежність показників ділової активності банку: коефіцієнтів активності залучення коштів, кредитної та загальної інвестиційної активності, що характеризують результати функціонування банку у конкурентному середовищі та відбивають рівень його конкурентних переваг, від їх факторів (коефіцієнтів фінансової стійкості, платоспроможності, ефективності управління та банківських ризиків), ідентифіковано параметри даної залежності та побудовано прогностичні моделі) (табл. 1). Вихідний вибірковий масив даних для кореляційно-регресійного аналізу даної залежності становить 30 коефіцієнтів фінансового стану банку, розрахованих за 18 банками щорічно за період 2002–2010 рр.

Дані табл. 1 свідчать, що кожен вид конкурентних переваг банку має специфічний набір факторів їх формування та, відповідно, потребує індивідуального підходу в процесі управління. Застосування запропонованих автором прогностичних моделей в системі формування конкурентних переваг банку дозволяє з високою ймовірністю спрогнозувати їх рівень у майбутньому, виокремити напрями банківської діяльності, які потребують підтримки, визначити інструменти оперативного управлінського впливу, що у цілому підвищує обґрунтованість конкурентної стратегії банку.

У третьому розділі **“Розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності оцінки конкурентних переваг банку”** запропоновано методичний підхід до експрес-оцінки конкурентних переваг банківської установи, розроблено підхід до оцінки конкурентних переваг з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді, обґрунтовано пропозиції щодо організації моніторингу конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Інтенсифікація конкурентної боротьби на ринку банківських послуг та динамічна трансформація факторів зовнішнього середовища вимагають від банку оперативного реагування на зміну умов функціонування, пристосування до них та формування конкурентних переваг, адекватних потребам ринку та здатних виокремити його на фоні конкурентів. На вирішення даного завдання автором розвинуто методичний підхід до експрес-оцінки динамічних конкурентних переваг банку, який служить інформаційною базою ухвалення оперативних управлінських рішень в рамках реалізації конкурентної стратегії банку. Враховуючи значну диверсифікацію бізнес-напрямів та видів діяльності сучасних банків, автор пропонує здійснювати експрес-оцінку їх динамічних конкурентних переваг на підставі розрахунку інтегрального показника, рівень якого свідчить про загальний рівень динамічності розвитку банківської установи у короткостроковому періоді. Рівень інтегрального показника динамічних конкурентних переваг певного банку відбиває сукупність балів, присвоєних окремим показникам конкурентних переваг даного банку за допомогою “правила 3-х сигм”. Практична перевірка запропонованого автором методичного підходу до експрес-оцінки динамічних конкурентних переваг банку здійснена на прикладі банків І групи за рейтингом Національного банку України протягом 2002–2010 рр.

Результати побудови моделей прогнозування рівня конкурентних переваг банку з урахуванням тенденцій їх формування банками I групи за рейтингом НБУ

Вихідні дані		Показник конкурентних переваг	Прогнозна модель та фактори формування конкурентних переваг банку
Група	Показник фінансового стану банку (якості управління банком)		
1. Фінансова стійкість	x_{1_1} – коефіцієнт надійності; x_{1_2} – коефіцієнт фінансового важеля; x_{1_3} – коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів; x_{1_4} – коефіцієнт захищеності власного капіталу; x_{1_5} – коефіцієнт мультиплікатора капіталу; x_{1_6} – коефіцієнт співвідношення капіталу та строкових депозитів	1. Коефіцієнт активності залучення коштів (Y_1)	$Y_1 = 0,002x_{1_2} + (-0,02x_{1_4}) + (-0,13x_{1_6}) + 0,03x_{2_4} + 0,55x_{4_4} + 0,04x_{5_2} + (-0,03x_{5_4}) + 0,11x_{5_5} + 0,83$ Y_1 – коефіцієнт активності залучення коштів; x_{1_2} – коефіцієнт фінансового важеля; x_{1_4} – коефіцієнт захищеності власного капіталу; x_{1_6} – коефіцієнт співвідношення капіталу та строкових депозитів; x_{2_4} – коефіцієнт ліквідного співвідношення кредитів і депозитів; x_{4_4} – чиста непроцентна маржа; x_{5_2} – коефіцієнт нестійкості ресурсної бази банку; x_{5_4} – індекс процентного ризику; x_{5_5} – норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку
	2. Платоспроможність		x_{2_1} – коефіцієнт миттєвої ліквідності; x_{2_2} – коефіцієнт поточної ліквідності; x_{2_3} – коефіцієнт короткострокової ліквідності; x_{2_4} – коефіцієнт ліквідного співвідношення кредитів і депозитів
3. Ділова активність	x_{3_1} – коефіцієнт активності залучення коштів; x_{3_2} – коефіцієнт активності залучення строкових депозитів; x_{3_3} – коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель; x_{3_4} – коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель; x_{3_5} – коефіцієнт кредитної активності; x_{3_6} – коефіцієнт загальної інвестиційної активності; x_{3_8} – коефіцієнт розвитку клієнтської бази	2. Коефіцієнт кредитної активності банку (Y_2)	$Y_2 = 0,01x_{1_2} + (-0,10x_{1_4}) + (-0,12x_{1_6}) + (-0,15x_{2_4}) + 0,11x_{2_4} + 1,68x_{4_3} + (-0,23\delta_{5_1}) + (-0,21\delta_{5_2}) + 0,10\delta_{5_4} + (-0,51\delta_{5_5}) + 0,82$ Y_2 – коефіцієнт кредитної активності банку; x_{1_2} – коефіцієнт фінансового важеля; x_{1_4} – коефіцієнт захищеності власного капіталу; x_{1_6} – коефіцієнт співвідношення капіталу та строкових депозитів; x_{2_2} – коефіцієнт поточної ліквідності; x_{2_4} – коефіцієнт ліквідного співвідношення кредитів і депозитів; x_{4_3} – чиста процентна маржа; x_{5_1} – коефіцієнт якості кредитного портфеля; x_{5_2} – коефіцієнт нестійкості ресурсної бази банку; x_{5_4} – індекс процентного ризику; x_{5_5} – норматив ризику загальної відкритої валютної позиції
4. Ефективність управління	x_{4_1} – загальний рівень рентабельності; x_{4_2} – окупність витрат доходами; x_{4_3} – чиста процентна маржа; x_{4_4} – чиста непроцентна маржа; x_{4_5} – чистий спред; x_{4_6} – рентабельність активів; x_{4_7} – рентабельність власного капіталу; x_{4_8} – рентабельність діяльності за витратами		

Вихідні дані		Показник конкурентних переваг	Прогнозна модель та фактори формування конкурентних переваг банку
Група	Показник фінансового стану банку (якості управління банком)		
5. Банківські ризики	x_{5_1} – коефіцієнт якості кредитного портфеля; x_{5_2} – коефіцієнт нестійкості ресурсної бази банку; x_{5_3} – коефіцієнт якості портфеля цінних паперів на продаж; x_{5_4} – індекс процентного ризику; x_{5_5} – норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції	3. Коефіцієнт загальної інвестиційної активності банку (Y_3)	$Y_3 = 0,04x_{1_4} + 0,04x_{5_4} + (-0,02)x_{2_4} + (-0,09)x_{2_3} + 0,03x_{2_2} + 0,03x_{2_1} + 0,001x_{1_2} + (-0,48)x_{4_6} + 0,02$ Y_3 – коефіцієнт загальної інвестиційної активності банку; x_{1_4} – коефіцієнт захищеності власного капіталу; x_{5_4} – індекс процентного ризику; x_{2_4} – коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів; x_{2_3} – коефіцієнт короткострокової ліквідності; x_{2_2} – коефіцієнт поточної ліквідності; x_{2_1} – коефіцієнт миттєвої ліквідності; x_{1_2} – коеф. фінанс. важеля; x_{4_6} – рентабельність активів

Результати експрес-оцінки динамічних конкурентних переваг банку дозволяють зробити висновок, що у 2009 р. в період посилення дестабілізуючого впливу кризових явищ та інтенсифікації конкурентної боротьби на ринку банківських послуг найвищий рівень динамічних конкурентних переваг забезпечив ПАТ “Ощадбанк” (рівень інтегрального показника становить 11,5 балів), його прямими конкурентами є ПАТ “Укресімбанк” та ПАТ “ВТБ Банк” (рівень їх інтегральних показників становить 9,5 та 8,5 балів відповідно). Банком з найнижчим рівнем конкурентних переваг у 2009 р. є ПАТ “КБ “Надра” (інтегральний показників становить 4 бали), що підтверджують введення з 10 лютого 2009 р. тимчасової адміністрації та мораторію на задоволення вимог кредиторів в ПАТ “КБ “Надра” з метою відновлення його фінансового стану; про зниження рівня конкурентних переваг даного банку також свідчить падіння його рейтингу міжнародного рейтингового агентства Standard&Poor’s, яке понизило довгостроковий кредитний рейтинг ПАТ “КБ “Надра” з “СС” до “SD”, що говорить про вибіркового дефолт даного банку. У 2010 р., в період повільної стабілізації національної банківської системи, лідерами за рівнем динамічних конкурентних переваг є ПАТ КБ “ПриватБанк”, ПАТ “Укрсоцбанк” та ПАТ “Укргазбанк” (інтегральні показники становлять по 10,5 балів), що дозволяє стверджувати про їх здатність до активного розвитку в умовах дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього середовища, пристосовування до них та формування конкурентних переваг, адаптованих умовам функціонування (див. рис. 2).

В роботі доведено необхідність застосування поряд з експрес-оцінкою оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді, яка, на відміну від першої, дозволяє оцінити динамічність розвитку банків у довгостроковому періоді та виокремити банки, здатні утримувати високий рівень конкурентних переваг у довгостроковій перспективі, тобто забезпечувати стійкі конкурентні переваги протягом тривалого періоду часу. Даний підхід передбачає: 1) обчислення коефіцієнта варіації за показниками динамічних конкурентних переваг протягом аналізованого періоду як критерію рівня динамічності розвитку банківської установи; 2) встано-

влення вагових коефіцієнтів для показників динамічних конкурентних переваг банку, які відображають вагу кожного показника в інтегральному показнику динамічних конкурентних переваг досліджуваних банків; 3) агрегування показників динамічних конкурентних переваг з урахуванням їх вагового вкладу в інтегральний показник; 4) ранжування досліджуваних банків за рівнем їх інтегральних показників конкурентних переваг. Формула розрахунку інтегрального показника динамічних конкурентних переваг банку згідно з зазначеною методикою має наступний вигляд (формула 1):

$$I_{\text{окп}} = \sum_{j=1}^m w_j \frac{v_j}{33}, \quad (1)$$

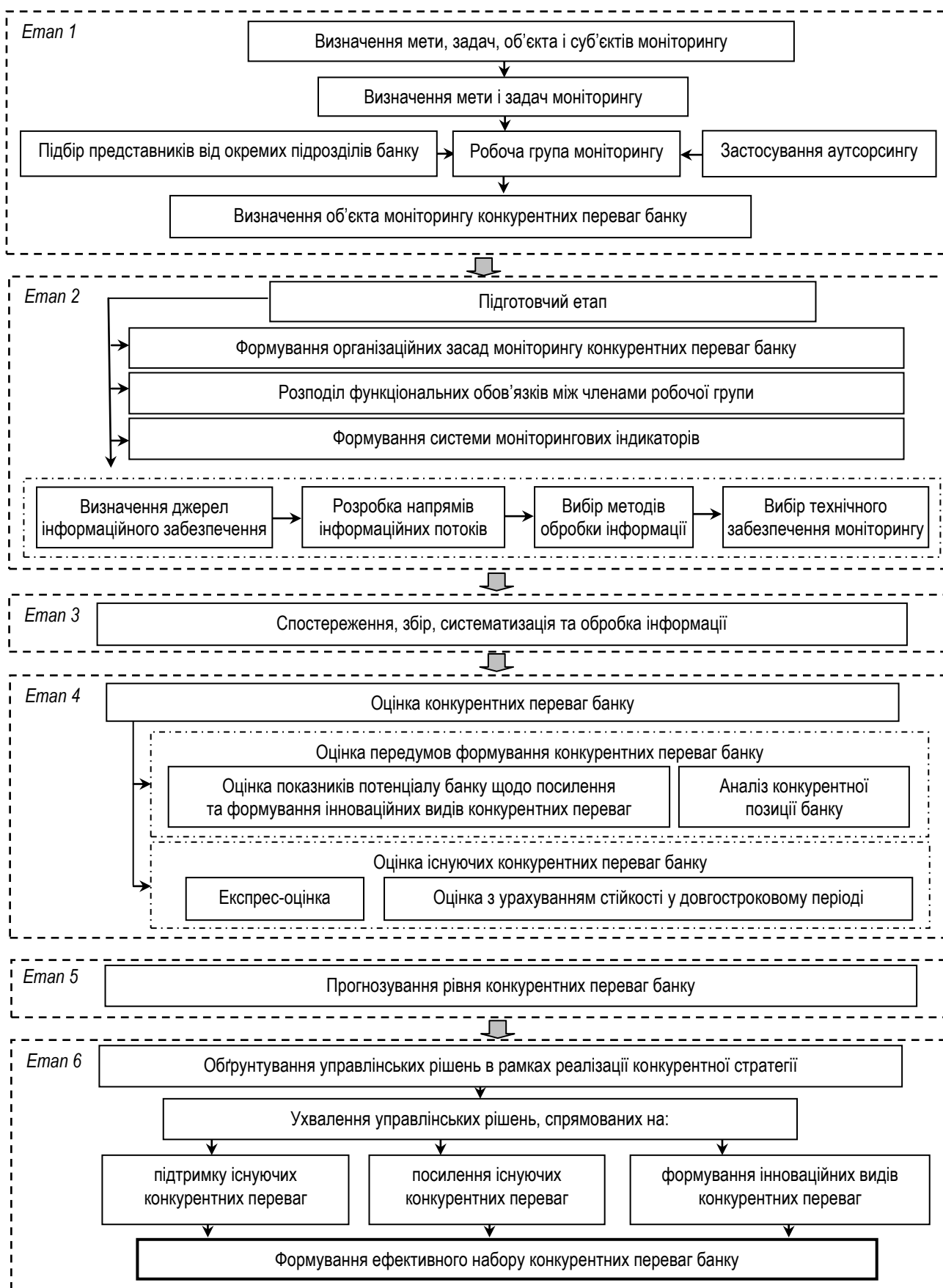
де $I_{\text{окп}}$ – інтегральний показник динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді; w_j – ваговий коефіцієнт j -го показника динамічних конкурентних переваг банку; v_j – коефіцієнт варіації для j -го показника динамічних конкурентних переваг банку.

Щодо припустимого інтервалу коливання $I_{\text{окп}}$, то у випадку, коли коефіцієнт варіації інтегрального показника динамічних конкурентних переваг банку перевищує нормативне значення $[0;1]$, в роботі пропонується вважати даний банк як такий, що має високий рівень динамічних конкурентних переваг.

Рейтинг банків за рівнем інтегральних показників динамічних конкурентних переваг з урахуванням їх стійкості за період 2002–2010 рр. свідчить, що найвищий рівень динамічних конкурентних переваг за цей період продемонстрував ПАТ “Ощадбанк” (інтегральний показник динамічних конкурентних переваг становить 2,83, що отримано здебільшого за рахунок інтенсивного приросту коштів фізичних та юридичних осіб та кредитного портфеля банку). Здатність даного банку до динамічного розвитку у довгостроковому періоді свідчить про стійкість його конкурентних переваг в динаміці, що, в свою чергу, дозволяє говорити про високий рівень його конкурентоспроможності. На другому та третьому місці в рейтингу опинилися ПАТ “ОТР Банк” та ПАТ “Укргазбанк” (інтегральні показники становлять 2,48 та 2,36 відповідно), які забезпечили високий рівень динамічних конкурентних переваг завдяки високій варіації приросту депозитного, інвестиційного і кредитного портфелів.

Невизначеність умов зовнішнього середовища та підвищення ризиків банківської діяльності обумовлюють необхідність постійного моніторингу зміни конкурентних переваг банку в системі забезпечення його конкурентоспроможності. Автором розроблено методичні рекомендації щодо організації моніторингу зміни конкурентних переваг банку, які передбачають на основі запропонованої системи моніторингових індикаторів здійснення аналізу конкурентних позицій банку як передумов формування його конкурентних переваг, їх експрес-оцінку та оцінку з урахуванням стійкості у довгостроковому періоді, дослідження потенціалу банку до посилення існуючих та формування інноваційних конкурентних переваг, їх прогнозування та ухвалення управлінських рішень, направлених на формування ефективного набору конкурентних переваг банку (рис. 3).

Рис. 3. Загальна схема послідовності етапів здійснення моніторингу змін конкурентних переваг банку

Організація моніторингу конкурентних переваг в системі банківського менеджменту дозволить оперативно відстежувати зміну їх рівня, своєчасно адаптувати сукупність конкурентних переваг банку до трансформації потреб зовнішнього середовища, оцінити агресивність поведінки конкурентів та своєчасно вжити заходів щодо підтримки існуючих і створення інноваційних конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-прикладної задачі, яка полягає у розвитку відомих та обґрунтуванні ряду нових теоретичних та практичних положень щодо оцінки конкурентних переваг банку в сучасних умовах ведення банківського бізнесу.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. В умовах посилення негативного впливу кризових явищ, інтенсифікації конкуренції на ринку банківських послуг внаслідок зростання присутності іноземних фінансово-кредитних установ та падіння платоспроможного попиту на банківські продукти під конкурентоспроможністю банку слід розуміти наявність високої конкурентної позиції для реалізації існуючих та створення інноваційних конкурентних переваг, що надає змогу банку забезпечити конкурентний статус на ринку та утримувати його у довгостроковому періоді під впливом дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища.

2. Автором обґрунтовано провідне місце конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку та уточнено їх сутність як позитивних відмінностей у порівнянні з іншими банками та спеціалізованими небанківськими фінансово-кредитними інститутами за всіма або окремими бізнес-напрямами та/або видами діяльності, які вимірюються кількісними та якісними показниками і забезпечують досягнення запланованого рівня позиціонування на ринку за рахунок їх постійної адаптації до змін конкурентного середовища. Таке визначення дозволило визначити напрями і часові інтервали дослідження та розробити інструментарій комплексної оцінки конкурентних переваг банку.

3. Автором доповнено класифікаційні ознаки конкурентних переваг банку видами за хронологією подій (статичними та динамічними), що дозволило більш повно охопити увесь їх спектр, виділити найбільш значущі і менш істотні для банку та обґрунтувати подальший вибір інструментарію їх оцінки.

4. Автором запропоновано науково-методичний підхід до комплексної оцінки конкурентних переваг банку шляхом підтвердження гіпотези, що передумовою формування його позитивних відмінностей від конкурентів є частка ринку банківських послуг чи його окремих сегментів, а здатність банку до підтримки та посилення існуючих конкурентних переваг та формування їх інноваційних видів відображає рівень його нефінансових показників конкурентних переваг. Обґрунтовано, що наявність провідних конкурентних позицій свідчить

про ефективність функціонування бізнес-напрямів банку, що дозволяє йому перемагати у конкурентній боротьбі та формує конкурентні переваги, а високий рівень інформаційно-технічного забезпечення і банківського сервісу, позитивний діловий імідж, впізнаний бренд і гнучка цінова політика характеризують потенціал банку щодо підтримки і посилення існуючих та формування інноваційних конкурентних переваг у майбутньому.

5. Реалізація оперативного управління динамічними конкурентними перевагами банку вимагає проведення їх експрес-оцінки, результати якої дозволять керівництву визначити поточний рівень конкурентних переваг банку, ідентифікувати його прямих, непрямих та потенційних конкурентів в окремих сегментах і на ринку банківських послуг у цілому та є основою формування тактичних заходів в рамках реалізації конкурентної стратегії банку.

6. В роботі доведено необхідність застосування поряд з експрес-оцінкою оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді, яка, на відміну від першої, дозволяє оцінити динамічність розвитку банків у довгостроковому періоді та виокремити банки, здатні утримувати високий рівень конкурентних переваг у довгостроковій перспективі, тобто забезпечувати стійкі конкурентні переваги. Застосування даного методичного підходу в практиці банківського менеджменту забезпечує формування стратегічного бачення рівня конкурентних переваг банку, визначення ключових бізнес-напрямів, які формують його конкурентні переваги, а також виокремлення видів діяльності, які потребують розвитку задля зміцнення конкурентоспроможності банку у довгостроковій перспективі.

7. Обґрунтовано, що кожен вид конкурентних переваг банку має специфічний набір факторів їх формування та, відповідно, потребує індивідуального підходу в процесі управління. Формалізація тенденції формування конкурентних переваг банку дозволила виявити найвагоміші фактори та параметри їх впливу на рівень конкурентних переваг банку, що в подальшому є основою вибору специфічного інструментарію оперативного управлінського впливу на кожен їх вид та обґрунтування конкурентної стратегії банку у цілому.

8. Потреба у постійному відстеженні тенденцій трансформації зовнішнього середовища і, як наслідок, зміни конкурентних переваг банку та його стратегічних конкурентів обумовлює необхідність проведення їх моніторингу з метою забезпечення своєчасної адаптації банківської установи до зміни умов функціонування, корегування поточних показників його діяльності та обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на підтримку та посилення наявних конкурентних переваг, формування їх інноваційних видів та забезпечення їх стійкості у довгостроковому періоді, а також збереження та збільшення набутої конкурентної позиції на ринку банківських послуг. Результати моніторингу дозволяють топ-менеджменту банку обґрунтувати альтернативні інструменти управління конкурентними перевагами банку як основу їх формування в рамках реалізації конкурентної стратегії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Махота А. В. Застосування прогностичних моделей формування ефективних конкурентних переваг банку в сучасних умовах / А. В. Махота // Фінансово-економічні проблеми стабільності розвитку економіки України / Під ред. А. Ф. Головчука, О. О. Непочатенко (Частина 1). – Умань : ВПЦ “Візаві” (Видавець Сочинський), 2010. – С. 66–74 (0,5 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях

2. Махота А. В. Принципові підходи до визначення сутності економічної категорії “конкурентоспроможність банку” / А. В. Махота // Економічні науки: зб. наук. праць. Випуск 3 (12) ч. 1 (Чернівці, 6–7 листопада 2008 р.) / Буковинська державна фінансова академія. – Чернівці : Технодрук, 2008. – С. 95–102 (0,65 друк. арк.).
3. Махота А. В. Сутність та зміст конкурентних переваг банку / А. В. Махота // Економіка Криму. – 2010. – № 2 (35) – С. 171–175 (0,6 друк. арк.).
4. Махота А. В. Класифікація конкурентних переваг банку / А. В. Махота // Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки”. Вип. 25 / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – Ч. 3. – С. 142–150 (0,69 друк. арк.).
5. Махота А. В. Про оцінку динамічних конкурентних переваг банку / В. Я. Вовк, А. В. Махота // Економіка України. – 2010. – № 6(575). – С. 35–43 (0,67 друк. арк.). Особистий внесок: сформульовано послідовність етапів технології обчислення інтегрального показника динамічних конкурентних переваг банку в статичному аспекті за допомогою “правила 3-х сигм”.
6. Махота А. В. Аналітичний інструментарій оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковій перспективі / В. Я. Вовк, А. В. Махота // Вісник Національного банку України. – № 12. – 2010. – С. 22–27 (0,72 друк. арк.; особистий внесок автора: обґрунтовано методичний підхід до інтегрування показників динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням стійкості у довгостроковому періоді шляхом встановлення вагових коефіцієнтів конкурентних переваг в їх інтегральному критерії).
7. Махота А. В. Методичний підхід до здійснення моніторингу конкурентних переваг банку в системі забезпечення його конкурентоспроможності / А. В. Махота // Економічні науки. Серія “Облік і фінанси” : зб. наук. праць. Випуск 7 (25) ч. 5 (Луцьк, 7–8 жовтня 2010 р.) / Луцький національний технічний університет. – Луцьк : ЛНТУ, 2010. – С. 36–51 (0,84 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

8. Махота А. В. Конкурентні переваги банку в системі забезпечення його конкурентоспроможності / А. В. Махота // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів та молодих вчених “Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи”, (Львів, 23–24 жовтня 2008 р.) /

Львівський інститут баскської справи Університету банківської справ Національного банку України / Відп. за вип. Р. А. Слав'юк. – ЛІБС УБС НБУ, 2008. – С. 97–98 (0,11 друк. арк.).

9. Махота А. В. Моніторинг конкурентоспроможності банку в умовах євроінтеграції / А. В. Махота // Матеріали Наук.-практ. конф. “Шляхи розвитку оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах” (Харків, 24 жовтня 2008 р.) / Харківський університет внутрішніх справ. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – С. 101–103 (0,10 друк. арк.).
10. Махота А. В. Особливості формування конкурентних переваг банку в сучасних умовах ведення банківського бізнесу / В. Я. Вовк, А. В. Махота // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Концептуальні засади та вектори розвитку фінансової діяльності суб’єктів господарювання в сучасній економіці України” (Харків, 20 лютого 2009 р.) / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 26–28 (0,10 друк. арк.; особистий внесок автора: запропоновано напрями оцінки конкурентних переваг банку з урахуванням особливостей їх формування в сучасних умовах ведення банківського бізнесу).
11. Махота А. В. Економічна сутність та структура динамічних конкурентних переваг банку / В. Я. Вовк, А. В. Махота // Матеріали Всеукр. научно-практ. конф. “Методи фінансового забезпечення устойчивого економічного розвитку”, (Севастополь, 3–6 вересня 2009 р.) / Севастопольський національний технічний університет. – Севастополь : Изд-во СевНТУ, 2009. – С. 88–90 (0,19 друк. арк.). Особистий внесок: обґрунтовано місце динамічних конкурентних переваг в системі забезпечення конкурентоспроможності банку).
12. Махота А. В. Теоретичні засади оцінки конкурентоспроможності банку // А. В. Махота // Зб. наук. праць за мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. вчених, викладачів та студентів “Фінансова система України: проблеми і перспективи розвитку”, (Київ, 16 листопада 2009 р.) / Київський економічний інститут менеджменту. – К. : ЕКОНМЕН, 2009. – С. 120–123 (0,23 друк. арк.).
13. Махота А. В. Методичний підхід до оцінки конкурентних переваг банку / А. В. Махота // Зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в XX столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації”, (Тернопіль, 26–27 лютого 2009 р.) / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Вид-во ТНЕУ, 2009. – С. 144–156 (0,15 друк. арк.).
14. Махота А. В. Аналіз сучасних підходів до оцінки конкурентоспроможності та конкурентних переваг банку / А. В. Махота // Мат. IV Міжнар. наук.-практ. конф. “Аспекти стабільного розвитку економіки в сучасних умовах ринкових відносин”, (Умань, 20–21 травня 2010 р.) / Уманський національний університет садівництва. – Умань : Видавець “Сочинський”, 2010. – С. 209–211 (0,27 друк. арк.).

15. Махота А. В. Сутність моніторингу конкурентних переваг банку в системі забезпечення його конкурентоспроможності / А. В. Махота // Зб. тез доповідей XIII Всеукр. наук.-практ. конф. “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”, (Суми, 28–29 жовтня 2010 р.) / Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : ДНВЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 45–46 (0,11 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Махота А. В. Оцінка конкурентних переваг банку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2011.

Дисертацію присвячено розвитку науково-теоретичних положень, удосконаленню методичних підходів, а також впровадженню практичних рекомендацій щодо оцінки конкурентних переваг банку. В роботі уточнено поняття конкурентоспроможності та конкурентних переваг банку з урахуванням сучасних тенденцій банківської діяльності; набула подальшого розвитку класифікація конкурентних переваг банку; формалізовано тенденції формування конкурентних переваг банку; запропоновано методичний підхід до комплексної оцінки конкурентних переваг банку, що дозволяє визначити наявність у банку передумов для їх формування, оцінити їх рівень та виявити потенціал банку щодо посилення існуючих та формування інноваційних конкурентних переваг у майбутньому; удосконалено методика експрес-оцінки динамічних конкурентних переваг банку; розроблено методичний підхід до оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковому періоді; удосконалено методичні рекомендації щодо організації моніторингу конкурентних переваг банку в рамках реалізації конкурентної стратегії.

Ключові слова: банк, ринок банківських послуг, конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкурентна позиція, конкурентна стратегія, оцінка, моніторинг.

АННОТАЦИЯ

Махота А. В. Оценка конкурентных преимуществ банка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2011.

Диссертация посвящена развитию научно-теоретических положений, усовершенствованию методических подходов, а также разработке практических рекомендаций относительно оценки конкурентных преимуществ банка.

На основе систематизации современных тенденций развития национального рынка банковских услуг и существующих концепций конкурентоспособности уточнены понятия “конкурентоспособность банка” и “конкурентное преимущество банка”, определено место и роль конкурентных преимуществ в системе обеспечения конкурентоспособности банка.

Путем систематизации и синтеза существующих классификационных признаков дополнена классификация конкурентных преимуществ банка по критерию хронологии событий видами статических и динамических конкурентных преимуществ. Исследованы современные методические подходы к оценке конкурентоспособности и конкурентных преимуществ субъектов рынка, доказана их непригодность для применения в банковской сфере и обоснована необходимость разработки специфического инструментария комплексной оценки конкурентных преимуществ банка, а также формирования практических рекомендаций их повышения.

На основе анализа конкурентных позиций банков определены банковские учреждения, имеющие предпосылки для формирования конкурентных преимуществ за счет обеспечения лидерских позиций на рынке банковских услуг Украины в целом и в его отдельных сегментах, а также выявлены их прямые, непрямые и потенциальные конкуренты. Путем исследования качественных и количественных нефинансовых показателей конкурентных преимуществ ведущих украинских банков выделены банковские учреждения, обладающие потенциалом к усилению существующих и формированию инновационных конкурентных преимуществ в будущем за счет высокого уровня информационно-технического обеспечения, формирования позитивного делового имиджа и известного бренда. Автором разработаны экономико-математические модели прогнозирования эффективности реализации конкурентных преимуществ в системе обеспечения конкурентоспособности банка на основе выявления факторов и идентификации параметров их влияния на уровень конкурентных преимуществ банка.

Усовершенствован методический подход к экспресс-оценке конкурентных преимуществ банка, позволяющий определить текущий уровень его конкурентных преимуществ по сравнению с его прямыми и потенциальными конкурентами на рынке банковских услуг и в его отдельных сегментах. Доработана методика оценки конкурентных преимуществ банка с учетом их устойчивости на протяжении долгосрочного периода, использование которой позволяет выделить банки, обеспечившие активное развитие в долгосрочной перспективе, имеющие устойчивые конкурентные преимущества и являющиеся лидерами на рынке банковских услуг. Усовершенствована система мониторинга конкурентных преимуществ в системе информационного обеспечения обоснования управленческих решений в сфере управления конкурентоспособностью банка, позволяющая в текущем режиме отследить тенденции изменения конкурентных преимуществ банка, выявлять причины их снижения и разработать эффектив-

ные управленческие решения, направленные на усиление имеющихся конкурентных преимуществ банка и формирование их инновационных видов.

Ключевые слова: банк, рынок банковских услуг, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, конкурентная позиция, конкурентная стратегия, потенциал, портфель конкурентных преимуществ, оценка конкурентных преимуществ банка, мониторинг конкурентных преимуществ банка.

SUMMARY

Makhota A. V. Bank Competitive Advantages Assessment. – Manuscript.

The Thesis in candidacy for a degree of Ph. D in Economics with a specialization 08.00.08 in: Money, Finance and Credit. Public Senior College “Ukrainian Banking Academy of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2011

The thesis is dedicated to the development of the scientific fundamentals, elaboration and upgrading of methodic approaches as well as integration of practical recommendations as to the Bank Competitive Advantages is concerned.

The terms “competitiveness” and “competitive advantages” have been specified taking into consideration up-to-date tendencies of banking; the classification of the bank competitive advantages has been further developed; methodical approach to the bank competitive advantages assessment has been presented to allow the bank to identify prerequisites of development thereof, assess their level and discover the bank potential of enhancing existing competitive advantages and creating innovational competitive advantages in the future; express assessment methodology of the bank dynamic competitive advantages has been essentially updated; the competitive advantages assessment methodology has been proposed on the long-time basis with due regard to stability thereof; The guidelines of monitoring of the bank competitive advantages have been further developed in the framework of implementation of the competitive strategy.

Key words: bank, banking services market, competitiveness, competitive advantages, competitive position, competitive strategy, assessment, monitoring.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
С. М. Козьменко

Підписано до друку 18.11.2011.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

